

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

**TÜSİAD
YÖNETİM KURULU ÜYESİ
CEM DUNA'NIN,
TÜSİAD - KKTC İŞAD
KIBRIS EKONOMİSİ VE YATIRIM OLANAKLARI
SEMİNERİ'NDE YAPTIĞI,
"TİCARET AKIMLARINDA OLASI GELİŞMELER"
BAŞLIKLİ KONUŞMA**

**18 NİSAN 2004
KIBRIS**

Sayın Başkan, Değerli Katılımcılar,

Önümüzdeki dönemde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti için dış ticaret alanında olası gelişmelere ilişkin görüşlerimi sizlerle paylaşmadan önce 24 Nisan tarihinde gerçekleştirilecek olan referandumdan Türk kesimi adına çıkacak “Evet” in önemini bir kez daha vurgulamak istiyorum. Zira hepimiz biliyoruz ki önümüzdeki günlerde Rum kesiminin tutumu ne olursa olsun Türk kesiminden çıkacak “Evet” bir çok alanda Kıbrıs için olumlu gelişmelerin garantisi olacaktır. “Annan Planı” kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler sürecinde Türkiye’nin ve KKTC’nin son dönemde sergilemiş olduğu yapıcı tutum sizlerinde izlediği gibi bugün itibarıyla bile uluslararası platformlarda olumlu yansımalarını gündeme getirmiş durumdadır.

Önümüzdeki günlerde de bu olumlu gelişmelerin etkisi birleşmiş bir Kıbrıs olsun veya olmasın her alanda görülmeye başlanacaktır.

Bugüne kadar kapalı bir ekonomik düzen içerisinde KKTC’nin rekabet gücünü uluslararası alanda yeterince sergileyemediğini biliyoruz. Bunun nedenlerinin de sadece gündeme gelen ekonomik ambargo olmadığı da kesin. Kuzey Kıbrıs bir ada ekonomisinin sahip olduğu dezavantajları benzer ada ekonomilerden daha yoğun bir şekilde hissetmiştir.

Sivil havacılıktan, turizm, denizcilik, KKTC vatandaşlarının uluslararası alanda serbest dolaşımı, tarım ürünlerinin sertifikalandırılmasının Güney tarafından yapılması gereği gibi bir çok alana uzan engellerle karşılaşmıştır. Malların, serbest dolaşımına ilişkin olarak bir kez AB tarafından gündeme getirilen ambargo zincirleme etkisini diğer gelişmiş ülkeler açısından da göstermiş ada zaman içerisinde dünya ile ticaret yapamaz hale gelmiştir.

1974 sonrası KKTC’nin dış ticaret verilerini değerlendirdiğimizde bugüne kadar yaşanan sürecin dış ticareti nasıl çok kısıtlı hale getirmiş olduğunu açık bir şekilde görmek mümkün.

KKTC’nin geleneksel ihracatını tarım ürünleri oluşturmaktadır. Tarım ürünleri arasında ise narenciye en önemli ihrac kalemi. 1989 yılı verileri ile tarım ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı %54.7. Toplam ihracatın 39.1’ini ise narenciye ürünleri oluşturmaktadır. Elimizde bulunan 2003 yılı verilerine baktığımızda ihracat performansı açısından durumun aradan geçen zaman içerisinde çok da değişmemiş olduğunu görüyoruz. 2003 yılı verileri ile narenciye ürünlerinin toplam ihracat içindeki payının %36 civarında olduğu görülmektedir.

Sanayi ürünleri ihracatının ise daha çok tarıma dayalı sanayi ürünleri oluşturmaktadır. 1989 yılı itibarıyla %44.6 olan sanayi ürünleri ihracatında en yüksek paya sahip olan sektör işlenmiş gıda ve tarım ürünleridir. 2003 yılı verileri ile sanayi ürünleri içinde en yüksek paya sahip olan ürün grubu %20’lik pay ile tekstil olmuştur. Tekstil sektörünü % 16 ile süt ürünleri takip etmektedir. İhracatın kompozisyonunun zaman içerisinde sanayi ürünleri lehine çok da değişmemiş olduğunu ve çeşitlenmediğini söylemek mümkün.

Ülke grupları itibarıyla bakıldığında ise 1989 yılı verileri ile AB’nin KKTC’nin toplam ihracatı içindeki payının % 72.8 iken bu oranın 1993 yılı itibarıyla % 67 gerilemiş olduğu ve 1994 sonrası dönemde ise 2003 yılı itibarıyla.%25’e düşmüş olduğu görülmektedir. Ülke grupları itibarıyla yapılan değerlendirmede ambargoların da etkisiyle Türkiye’ye yönelik ihracatın toplam ihracat içindeki payının zaman içerisinde arttığını söylemek mümkün. 1989 yılı itibarıyla Türkiye’nin KKTC’nin toplam ihracat içerisindeki payı %16.7 iken bu oranın 2003 yılı itibarıyla payı %45.23’e yükselmiştir.

1994 yılında Avrupa Topluluğu Adalet Divanı Kararları kapsamında AB ülkelerinin KKTC'den yaptığı tarım ürünleri ithalatını durdurması ve sanayi mamülleri ithalatına %14 vergi koyması KKTC'nin AB'ye olan ihracatını engellemiştir.

Ülke grupları itibarıyla ithalatın kompozisyonuna baktığımız da da benzer bir durum olduğunu söylemek mümkün.1982 yılı itibarıyla Türkiye ile AB'nin KKTC toplam ithalatı içindeki payları birbirlerine çok yakın iken sırasıyla %40.34 ve % 44.2, 2003 yılına gelindiğinde bu payların Türkiye lehine %63 ve %24.63 olarak değiştiğini görüyoruz.

Tüm bu verilerin incelenmesinden ortaya çıkan önemli sonuç gelişen koşulların Türkiye lehine ticaret sapmasıyla sonuçlanmış olmasıdır. Ancak bundan da öte liberal ambargonun olmadığı koşullarda yaklaşık 400 bin nüfusa sahip Malta gibi bir ada ekonomisinin 2003 yılı verileri itibarıyla 5 milyar EURO tutarında bir dış ticaret hacmine (2.2 milyar Euro ihracat, 2.7 milyar EURO ithalat) ulaşırken KKTC'nin böylesine bir performans göstereme koşullarını yakalayamamış olmasıdır.

Dış Ticaret verileri açısından mevcut durumu yansıtan bu tablonun iç açıcı olmadığı açık

Önümüzde ise iki senaryo var .

Senaryolardan bir tanesi 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla Kıbrıs'ın bir bütün olarak AB üyesi olması.

Hiç kuşkusuz ki Kıbrıs'ın bir bütün olarak AB üyesi olması Kuzey Kıbrıs için sadece geleneksel olarak ihracatının %60'ından fazlasını gerçekleştirmiş olduğu AB pazarlarının tekrar gündeme gelmesini değil tüm dünya ile ticaret yapabilme imkanı sağlayacak ve bugüne kadar çeşitli alanlarda gündeme gelen ambargonunu olumsuz yansımalarından Kıbrıs'ı kurtaracaktır.

Dış ticarete yeni pazarların gündeme gelmesi diğer sektörler açısından da sinerji yaratacaktır. Bunların başında taşımacılık sektörü gelmektedir. KKTC bugüne kadar uluslararası platformlarda tanınmayan ve ambargo konulmuş bir ülke olarak yüksek taşımacılık maliyetlerine katlanmak durumunda kalmıştır.Yeni dönemde diğer limanlara uğrayarak yol alan gemilerin KKTC limanlarına da uğrayabilmesi birim başına taşıma maliyetini düşürerek uluslararası piyasalarda rekabet gücüne olumlu katkı sağlayacaktır. Benzer koşulların hava taşımacılığı ile ilgili olarak da gelişmesi beklenmelidir.

Bunun da ötesinde Kıbrıs probleminin çözüme kavuşmasının herşeyden önce iki parça devlet arasında malları ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanması anlamına geleceğini biliyoruz. Nitekim, 23 Nisan 2003'de yani yaklaşık bir yıl önce iki taraf arasında Türk kesimimin öncülüğünde sınırların açılması mal ticareti konusunda canlanmayı beraberinde getirmiştir. Güney kesimin KKTC mallarına olan talebi netlikle izlenmiştir. Bugün kişi başına gelir açısından karşılaştırıldığında 18.500 Euro ile AB'nin %80'inin yakalayan güney karşısında kuzeyde kişi başına gelirin sadece 4.500 Euro olduğu görülmektedir. Bu da kuzey için kendisinden yaklaşık 3.5 kat daha fazla alım gücüne sahip yanı başında 800.000 lik yeni bir Pazar anlamına gelmektedir. Bu pazara hitap edecek malların üretimi ve uluslararası piyasalarda rekabet şansının yaratılabilmesi için gerekli alt yapının kurulmasını da ise mali ve teknik yardım imkanları ile gerek AB gerek Türkiye'nin destek vermeye hazır olduğu görülmektedir.

Bu kapsamda Türkiye ile AB arasında gerçekleştirilmiş bulunan GB'den doğan imkanların da iki kesim arasında sanayi mallarının serbest dolaşımı açısından kullanılması mümkün gözükmektedir.

Rum Kesimimin AB komisyonunua Katılım Öncesi Ekonomik Program olarak sunmuş bulunduğu belgenin ekinde yer alan “ Annan Planı ” kapsamında birleşmiş bir Kıbrıs açısından Ekonomik Beklentiler” başlıklı raporda da bu sonuçları destekler veriler yer almaktadır. Güney Kıbrısın, Kuzeyden gelecek tarım ürünleri, hayvansal ürünler ve bazı imalat sanayi ürünleri ihracatı nedeniyle rekabet gücü çekişmektedir. İşlenmiş tarım ürünleri, içecekler, tekstil ürünleri ve ayakkabı rekabet gücü yüksek sektörler olarak sıralanmaktadır.

Bir diğer önemli konu ise hizmet ticareti açısından sıklıkla dile getirilen kuzeyden güneye olan işgücü akımıdır. Henüz malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı konusunda piyasaların tam olarak açılmadığı bir dönemde bile gündeme gelen olumlu etkinin uzun vadede daha da olumlu sonuçlarını beklemek yanlış olmayacaktır. Zira Kıbrıs'ta birleşmeden sonra canlanması beklenen sektörlerin başında turizm ve inşaat sanayi gelmektedir. Her iki sektörde meydana gelecek canlanma mal ticaretinde de bir canlanma yaratacaktır.

İkinci senaryo ise 1 Mayıs itibarıyla Annan Planına her iki tarafın “ Evet ” dememiş olması nedeniyle birleşme imkanı bulamayan KKTC'nin uluslararası pazarlardaki durumudur.

Bu koşullarda bile 24 Nisan 'da yapılacak referandum da KKTC'den “ EVET” çıkması 1 Mayıs sonrası dönemde dış ticaret alanında kuzeye yeni imkanlar getirecektir. KKTC'nin bugün uluslararası alanda yaşamakta olduğu ambargo probleminin giderek hafifleyeceğine işaret eden sinyallerin 15 Nisan Donörler toplantısında da verilmiş olduğunu görüyoruz. Ancak, KKTC'nin uluslararası alanda rekabet gücünü AB üyesi olmanın getireceği sinerji, dinamizm ve mali yardımdan yoksun bir şekilde kendi imkanları ile göstermek durumunda kalacağımızı da göz önünde bulundurmamız gerekir.

Bu durumda dünya pazarlarında rekabet gücü seğileyecek bir alt yapının oluşturulması için KKTC'nin ve Türkiye'nin yeniden bir çaba içerisine girmesi gerekecektir. Zira dünya standartlarında rakabet gücü için artık donanımlı bir kurumsal alt yapı gerektirdiğini hepimiz çok iyi algılıyoruz.

Sözlerime önümüzdeki dönem için ilk beklentimin 24 Nisan da gerçekleşecek referandum da KKTC 'den “ EVET” çıkması olduğunu ve 1 Mayıs itibarıyla bütünleşmiş bir KIBRIS görmeyi ümit ettiğimi vurgulayarak son vermek istiyorum.